

Nr 26.

Ankom till riksdagens kansli den 9 april 1943 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter.

(1:a avd.)

I en till riksdagen den 12 mars 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 177, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

1) medgiva, att stöd för odling av de i propositionen omförmälda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen uppdragna riktlinjer;

2) till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 65,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas nedan, hänvisa till propositionen.

Åtgärder till stödjande av odling av oljeväxter.

För stödjande av odlingen av vissa kulturväxter, nämligen sojabönor, oljelin, lin samt raps och hampa, beviljades av 1939 års lagtima riksdag (prop. nr 243; r. skr. nr 303) för budgetåret 1939/40 ett reservationsanslag av 80,000 kronor. Genom beslut av 1940 års lagtima riksdag (IX H. T. p. 94; r. skr. nr 9) anvisades för samma ändamål för budgetåret 1940/41 ytterligare ett reservationsanslag av 100,000 kronor. Sistnämnda riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) medgav, att stöd för odlingen av lin, raps, vallmo, sojabönor och oljelin finge ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet uppdragna riktlinjer, samt bemyndigade därjämte Kungl. Maj:t att förordna att vid tillverkning av margarin vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skulle användas i av Kungl. Maj:t bestämd proportion till den vid tillverkning använda mängden utländskt fett ävensom att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skulle utgöras av svenskt frö.

Genom beslut av 1941 års riksdag (prop. nr 29; r. skr. nr 66) lämnades ytterligare stöd till odlingen av oljeväxter samt sojabönor under år 1941 Enligt

detta beslut avsåg stödet följande oljeväxter, nämligen lin, vallmo, raps, vitsenap, hampa och solros. Genom stödet tillförsäkrades odlarna följande av staten garanterade priser, nämligen

för linfrö	3.5	gång	fastställt	höstvetepris,	dock	lägst	kronor	1.00	för	kilogram,
» vallmofrö	4.5	»	»	»	»	»	»	1.25	»	»
» rapsfrö	3.5	»	»	»	»	»	»	1.00	»	»
» vitsenapsfrö	3.5	»	»	»	»	»	»	0.90	»	»
» sojabönor	5.5	»	»	»	»	»	»	1.50	»	»
» hampfrö	4.5	»	»	»	»	»	»	1.25	»	»
» solrosfrö	4.5	»	»	»	»	»	»	1.25	»	»

Genom riksdagens beslut medgavs tillika, att de förut omförmälda för budgetåren 1939/40 och 1940/41 anvisade anslagen å tillhopa 180,000 kronor finge disponeras av statens livsmedelskommission för bestridande av kostnaderna för stödåtgärdernas upprätthållande samt för upplysningsverksamhet och övervakning av odlingarna. Av dessa medel skulle därjämte ett belopp av högst 18,000 kronor få användas för fortsättning av vissa förädlingsarbeten med lin och hampa m. m.

Även för år 1942 har stöd lämnats ifrågavarande odlingar. Enligt beslut av 1941 år riksdag (prop. nr 345; r. skr. nr 526) avsåg stödet samma växtsorter som år 1941 samt därjämte vårraps, och garantipriset, som tillförsäkrades odlarna, bestämdes till samma priser som angivits såsom lägsta pris enligt 1941 års beslut, dock med undantag för vitsenap. Priset för vitsenap fastställdes till 80 öre för kilogram, som levererades före den 10 september, och 85 öre för därefter levererad vara. Priset för vårraps skulle vara detsamma som priset för vinterraps eller en krona för kilogram. Tillika skulle av behållningen å förut berörda anslag för stödjande av odlingen av vissa kulturväxter ett belopp av högst 10,000 kronor få användas såsom bidrag till oljeväxtodlareföreningar och hushållningssällskap för bestridande av deras kostnader för propaganda och försöksverksamhet samt anordnande av föreläsningar jämte konsulterande verksamhet på området. Ett belopp av 18,000 kronor skulle även få användas för fortsättande av förut berörda förädlingsarbeten med lin och hampa m. m.

Genom beslut den 6 november 1942 har Kungl. Maj:t bemyndigat livsmedelskommissionen att från den inom kommissionen inrättade clearingkassan för fettvaror täcka förlust å den inhemska odlingen av oljeväxter under år 1942.

Odlingen av nu ifrågavarande kulturväxter har handhåfts av svenska spannmålsaktiebolaget.

I skrivelse den 17 november 1942 har *statens livsmedelskommission*, med överlämnande av en inom kommissionens produktionsavdelning upprättad promemoria angående odlingen av oljeväxter under år 1943, hemställt, att dels den i promemorian framlagda planen för stödjande av oljeväxtodlingen under år 1943 godkändes, dels åt statens livsmedelskommission uppdroges att fastställa garantipriser i huvudsaklig överensstämmelse med i promemo-

rian angivet förslag, med beaktande likväl av behovet under vissa förutsättningar av utökad odling, dels ock för budgetåret 1943/44 till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter anvisades ett reservationsanslag av 100,000 kronor. Vid livsmedelskommissionens framställning fanns förutom förenämnda promemoria fogad en promemoria angående kostnaderna för framställning av olja ur inhemskt oljeväxtfrö i jämförelse med kostnaden för importerade oljor.

Till belysande av omfattningen under år 1942 av oljeväxtodlingen har i förenämnda promemoria upptagits följande tablå.

1942 års oljeväxtodling (1 hektar) enligt uppgift av svenska spannmålsaktiebolaget den 31 oktober 1942.

Län	Vinter- raps 1942 års skörd	Vår- raps	Vit- senap	Vall- mo	Oljelin	Soja	Sol- ros	Summa	Vinter- raps 1942 års sådd
Stockholms	—	—	26.50	39.99	11.00	—	—	77.49	—
Uppsala	—	—	5.50	14.80	0.50	—	—	20.80	—
Södermanlands	—	—	16.75	17.80	11.00	—	—	45.55	—
Östergötlands	—	—	105.38	37.70	316.92	—	2.95	462.95	4.50
Jönköpings	—	—	38.35	12.05	8.25	—	—	58.65	—
Kronobergs	—	—	9.35	3.70	0.25	—	0.25	13.55	—
Kalmar (fastlandet)	13.50	—	120.35	10.15	63.09	3.90	7.45	218.44	41.90
Kalmar (Öland) ..	14.20	0.50	99.15	10.00	16.80	24.91	4.15	169.71	28.70
Gotlands	13.80	55.35	506.31	93.60	32.63	3.77	8.27	713.23	150.66
Blekinge	1.50	2.50	62.90	4.90	4.00	0.50	1.50	77.80	10.00
Kristianstads	248.90	13.75	1,838.68	48.80	91.98	2.88	7.97	2,252.91	1,006.51
Malmöhus	1,085.36	116.25	10,380.62	206.35	830.67	1.55	9.75	12,630.55	3,613.41
Hallands	—	13.50	494.85	37.00	244.85	—	—	790.20	30.75
Göteborgs o. Bohus	—	—	27.80	2.90	32.88	—	—	63.58	—
Älvsborgs	—	—	52.25	13.00	35.50	—	—	100.75	5.00
Skaraborgs	—	3.50	189.30	126.22	18.87	—	0.50	338.39	—
Värmlands	—	—	1.25	0.25	0.65	—	—	2.15	—
Örebro	—	—	—	4.85	1.70	—	—	6.55	—
Västmanlands	—	—	9.15	34.55	10.50	—	—	54.20	—
Kopparbergs	—	—	—	—	0.35	—	—	0.35	—
Västernorrlands ..	—	—	—	—	0.50	—	—	0.50	—
Västerbottens	—	—	0.10	0.60	0.05	—	—	0.75	—
	1,376.76	205.35	13,984.54	719.21	1,732.94	37.46	42.79	18,099.05	4,891.48

I promemorian har vidare upptagits följande sammanställning rörande årets skörd av de viktigaste oljeväxterna samt de kvantiteter olja och foderkakor, som kunna påräknas därav.

Växtslag	Hektar	Uppskat- tad skörd per hektar år 1942 kg	Total- skörd (avrundat) ton	Upp- skattad oljehalt %	Total oljemängd (avrundat) ton	Oljekaks- foder (avrundat) ton
Vinterraps	1,377	2,000	2,750	40	1,100	1,590
Vårraps	205	1,500	300	38	115	180
Vitsenap	13,985	1,400	19,570	28	5,480	13,700
Vallmo	719	800	570	42	240	310
Oljelin	1,733	1,000	1,730	32	550	1,130
Summa	18,016	—	24,920	—	7,485	16,910

De av livsmedelskommissionen föreslagna garantipriserna år 1943 för olika fröslag i jämförelse med 1942 års priser framgå av följande sammanställning.

V ä x t s l a g	Garantipris för år 1942 sådda olje- växter per kg	Föreslaget garantipris för år 1943 sådda oljeväxter, levererade	
		före visst datum per kg	efter detta datum per kg
Vårrips	1.—	0.90	0.95
Vitsenap	¹ 0.85	0.70	0.75
Vallmo	1.25	1.20	1.25
Oljelin	1.—	0.95	1.—
Hampa	1.25	1.10	1.15
Solros	1.25	1.20	1.25
Sojabönor	1.50	1.45	1.50
Vinterraps (högsta garantipris)	1.—	0.90	0.95

I anslutning till den föreslagna garantien av priserna har i förenämnda promemoria framhållits, att bestämmelserna i de under 1942 använda odlingskontrakten mellan svenska spannmålsaktiebolaget och oljeväxtodlare borde bibehållas i huvudsak oförändrade. Möjligen borde dock den tillämpade prisskalan vid olika vattenhalt justeras, så att avdragen vid hög vattenhalt mera anknötes till torrsubstanshalten i respektive fröslag. Den prisskala, som gällt för 1942 års skörd, hade tillkommit i syfte att stimulera till bättre lufttorkning för att därigenom minska kostnaderna för artificiell torkning. Emellertid hade de ogynnsamma väderleksförhållandena under bärgningen ofta omöjliggjort rationell fälttorkning, varför vattenhalten i de levererade fröpartierna flerstädes varit så hög, att stora prisavdrag måst göras. Då odlarna härigenom oförvållat förorsakats viss inkomstminskning, syntes justering av prisskalan i förut antydd riktning önskvärd.

Vad angår organisationen av odlingen av här ifrågavarande lantbruksväxter har i promemorian förordats, att denna alltjämt skulle handhas av svenska spannmålsaktiebolaget.

I fråga om medelsbehovet har i promemorian framhållits, att det för budgetåret 1940/41 till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter beviljade reservationsanslaget av 100,000 kronor helt förbrukats, varför ytterligare medel borde ställas till förfogande för ändamålet. Spannmålsaktiebolagets kostnader för ifrågavarande verksamhet hade år 1942 uppgått till cirka 50,000 kronor, varjämte 10,000 kronor ställts till hushållningssällskaps och fröodlareföreningars förfogande för propagandaverksamhet och 18,000 kronor anvisats till Sveriges utsädesförening, Svalöv, för försöksverksamhet med lin och hampa m. m. För budgetåret 1943/44 syntes ett reservationsanslag av 100,000 kronor böra beräknas för ifrågavarande ändamål.

¹ För de partier vitsenapsfrö, som levererades före den 10 september, betalades endast 80 öre per kilogram.

Lantbruksstyrelsen har i skrivelse den 31 augusti 1942 i samband med äskande av medel till bidrag till Sveriges utsädesförening tillika hemställt om anvisande av ett belopp av 18,000 kronor för fortsättande av förut berörda förädlingsarbeten med lin och hampa m. m.

Åtgärder för stödjande av odling av bruna bönor och ärter.

Vid 1940 års lagtima riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) beslötos vissa åtgärder till stödjande av odlingen av bruna bönor och matärter. Stödet i fråga om odlingen av bruna bönor erhöll formen av kontraktsodlingar. Statens livsmedelskommission skulle genom svenska spannmålsaktiebolaget träffa överenskommelse med innehavare av utsäde om odling, därvid odlarna skulle förbinda sig att mot ett pris av 75 öre per kilogram överlåta skörden till staten. Odlingen av matärter stöddes i enlighet med förenämnda beslut på så sätt, att staten garanterade ett inlösningspris av 40 kronor för deciton för de ärter som odlades år 1940. Införseln av matärter har sedermera reglerats genom kungörelse den 1 augusti 1940 (nr 755).

Även för ärter odlade under år 1941 fastställdes enligt riksdagens medgivande (prop. nr 29; r. skr. nr 66) ett statligt inlösningspris av 40 kronor för deciton. I fråga om odlingen av bruna bönor ansågs däremot icke behövt att under 1941 stödja denna i annan form än att införseln av sådana reglerades i anslutning till produktionskostnaderna. Bestämmelser om importen av bruna bönor finnas upptagna i kungörelse den 14 mars 1941 (nr 21).

För stödjande under år 1942 av odlingen av matärter och bruna bönor fastställdes (prop. nr 138/1942; r. skr. nr 158) ett inlösningspris av 40 kronor per deciton matärter och 90 kronor per deciton bruna bönor.

I skrivelse den 17 november 1942 har *statens livsmedelskommission* hemställt, att åtgärder vidtoges för stödjande under år 1943 av odlingen av matärter och bruna bönor i huvudsaklig överensstämmelse med den under år 1942 gällande inlösningsgarantien. Inlösningspriset syntes böra fastställas till 40 kronor per deciton för matärter och 90 kronor per deciton för bruna bönor. Kungl. Maj:t syntes dock böra äga befogenhet att justera nämnda inlösningspriser, därest så skulle visa sig erforderligt med hänsyn till en eventuell ökning eller minskning av produktionskostnaderna.

Departementschefens anförande i ärendet.

»Det stöd, som hittills lämnats odlingen av ifrågavarande oljeväxter, har i stort sett fyllt sitt ändamål och bidragit till att inom landet uppkommit en odling av den omfattning, som i nuvarande läge varit oundgängligen nödvändig för försörjningen med fettämnen och kraftfodermedel. Även under år 1943 torde det vara erforderligt att upprätthålla det stöd, som sålunda lämnats ifrågavarande odling. Stödåtgärderna torde i huvudsak böra bliva av samma natur som de hittills tillämpade. Sålunda synas jämväl i fråga om

den odling som kommer till stånd under år 1943 odlarna böra garanteras ett visst pris per kilogram levererad vara. I fråga om vinterraps torde det emellertid — med hänsyn till att garantipriset avser det rapsfrö som skördas år 1944 — vara lämpligt att uppskjuta fastställandet av priset på dylikt frö till längre fram på sommaren då behovet av dessa odlingar bättre kan överblickas. Såsom i förberörda promemoria föreslagits torde därför för vinterrapsfrö ett högsta garantipris böra fastställas, vilket må kunna sänkas, därest så skulle finnas motiverat, då frågan om denna odling blir aktuell. Vad angår garantiprisernas storlek torde såsom livsmedelskommissionen föreslagit vissa nedsättningar i dessa vara befogade med hänsyn till att större erfarenhet nu vunnits beträffande ifrågavarande odlingar. Det synes önskvärt, att priserna så småningom anpassas till de vid andra odlingar gällande priserna så att om möjligt även under normala förhållanden odlingar av ifrågavarande kulturväxter kunna upprätthållas. Såsom kommissionen föreslagit torde olika garantipriser böra gälla beroende på vid vilken tidpunkt leveransen sker. Beträffande garantiprisernas storlek kan jag i stort sett ansluta mig till kommissionens förslag. Enligt min mening synes emellertid garantipriset för frö av vinterraps icke böra överstiga 85 öre per kilogram. Garantipriset för frö av vårraps torde kunna nedsättas till 90 respektive 85 öre per kilogram beroende på tidpunkten för leveransen på sätt kommissionen föreslagit. Garantipriset på oljelin torde däremot såsom livsmedelskommissionen i sin senare skrivelse anført böra bibehållas vid 1 krona respektive 95 öre per kilogram. I övrigt torde böra fastställas följande garantipriser, nämligen för frö av vitsenap 75 respektive 70 öre, för frö av vallmo och solros 1 krona 25 öre respektive 1 krona 20 öre och för frö av hampa 1 krona 15 öre respektive 1 krona 10 öre samt för sojabönor 1 krona 50 öre respektive 1 krona 45 öre. I likhet med vad livsmedelskommissionen föreslagit bör såsom villkor för erhållande av garantipris å linfrö gälla, att endast verkligt linfrö odlas eller ock att, därest spånadslin odlas, avtal innan skörden verkställes träffas med någon linodlareförening, som disponerar beredningsverk, angående omhändertagande av linhalmen. Det föreslagna villkoret rörande odling av höstsäd för erhållande av garantipriset för frö av vinterraps synes knappast behöva upptagas; däremot torde statsmakterna genom vederbörande organ givetvis böra tillse, att odlingen av oljeväxter icke får sådan omfattning att den inkräktar på odlingen av andra för landets försörjning betydelsefulla produkter.

Organisationen av odlingarna synes på sätt hittills skett böra tills vidare även under år 1943 handhavas av svenska spannmålsaktiebolaget. Det torde emellertid vara önskvärt att framdeles, om oljeväxtodlingen skall bibehållas även efter krigets slut, åtgärder vidtagas för utbyggande av organisationer av odlare och avnämare av oljeväxtfröna som själva kunna handhava denna verksamhet.

Vad angår medelsanvisningen för ifrågavarande ändamål har livsmedelskommissionen, under framhållande att för ändamålet tillgängliga medel vore förbrukade, hemställt, att för budgetåret 1943/44 måtte anvisas ett reserva-

tionsanslag av 100,000 kronor till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stöd-
jande av odlingen av vissa kulturväxter. Från tidigare under denna anslags-
rubrik anvisade medel ha utgått ersättningar för de kostnader, som spann-
målsaktiebolaget haft för kontraktsteckningarna. Enligt min mening torde
dessa kostnader hädanefter böra gäldas av odlarna själva genom att de or-
gan som handhava teckningen uttaga en särskild avgift. En nedsättning av
anslaget med 35,000 kronor eller till 65,000 kronor torde härigenom bli-
va möjlig. Från anslaget torde i övrigt liksom tidigare få anvisas erforderliga
medel till spannmålsaktiebolaget för ifrågavarande verksamhets upprätthåll-
ande samt till propaganda m. m. Därjämte torde liksom föregående år ett
belopp av 18,000 kronor få ställas till Sveriges utsädesförenings förfogande
för försöksverksamheten med oljeväxter m. m. Såsom kommissionen fram-
hållit torde den förlust, som kan komma att uppstå i anslutning till 1943 års
oljeväxtodling, böra, liksom fallet varit under år 1942, täckas med anlåtande
av kommissionens clearingkassa för fettvaror.

I fråga om stödet åt odlingen av bruna bönor och matärter biträder jag
livsmedelskommissionens förslag, att ett inlösningspris av 90 kronor per
deciton för bruna bönor och 40 kronor per deciton för matärter fastställas.
Såsom kommissionen föreslagit torde dock Kungl. Maj:t böra äga befogenhet
att justera nämnda inlösningspriser, därest så skulle visa sig erforderligt med
hänsyn till ökning eller minskning i produktionskostnaderna.

Bemyndigande torde böra inhämtas av riksdagen att vidtaga åtgärder för
stödjande av odlingen av här ifrågavarande kulturväxter i huvudsaklig över-
ensstämmelse med vad jag nu förordat. Jag förutsätter, att, därest några stör-
re förskjutningar i krisläget skulle inträffa, Kungl. Maj:t må äga befogenhet
att vidtaga erforderliga jämkningar i stödåtgärderna.»

Utskottet.

Enligt vad utskottet inhämtat beräknas odlingen av ifrågavarande olje-
växter under år 1943 komma att bli betydligt utökad, en utveckling som i
och för sig är av största värde i nuvarande bekymmersamma läge för försörj-
ningen med fettämnen och kraftfodermedel. Ehuru det torde vara erforderligt
att även för innevarande år lämna stöd åt oljeväxtodlingen, synes det i stort
sett gynnsamma utfallet av denna odling kunna medgiva åtminstone de
nedsättningar i garantipriserna, som departementschefen tillstyrkt i anslut-
ning till livsmedelskommissionens förslag. Såsom departementschefen anför-
t synes det önskvärt, att dessa priser så småningom anpassas till de vid andra
odlingar gällande priserna så att om möjligt jämväl under normala förhål-
landen odlingar av oljeväxter kunna upprätthållas. Med avseende på nu rå-
dande kristidsförhållanden och i betraktande av svårigheten att enbart genom
prisavvägning åstadkomma en lämplig omfattning av olika slags odling anser
sig utskottet liksom departementschefen böra framhålla, att det givetvis bör
ankomma på statsmakterna att genom vederbörande organ tillse, att od-
lingen av oljeväxter icke får sådan utbredning — vartill tendens måhända
kan förefinnas — att den alltför mycket inkräktar på odlingen av andra
för landets försörjning betydelsefulla produkter såsom framförallt brödsäd.

Jämväl i fråga om stödet åt odlingen av bruna bönor och matärter ansluter sig utskottet till vad departementschefen föreslagit.

Vad beträffar medelsanvisningen till stödjande av oljeväxtodlingen ha departementschefens beräkningar icke givit anledning till erinran från utskottets sida. Utskottet utgår emellertid från att, när det gäller att av anslaget bestrida utgifter för försöksverksamhet och dylikt, noggrant prövas i vad mån dessa kostnader i stället böra åvila fröodlarna och deras sammanslutningar.

Då Kungl. Maj:ts förevarande framställning jämväl i övrigt biträdes av utskottet, hemställes följaktligen

att riksdagen må

1) medgiva, att stöd för odling av de i det föregående omnämnda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen uppdragna riktlinjer;

2) till *Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av 65,000 kronor.

Stockholm den 9 april 1943.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Närvarande: se utlåtande nr 25.
